

Az erdélyi kérdés és a romániai magyar kisebbség helyzete 1920 és 1940 között

A kisebbségi szerződés és a román alkotmány

Az 1920. évi trianoni békeszerződés értelmében Magyarország keleti területeit, Erdélyt és az úgynevezett Partiumot Romániához csatolták. Ezen a 103093 km²-nyi területen 5276476 lélek élt, ebből 1704851 magyar 559821 német volt.¹ A békeszerződés teljesen új helyzetet teremtett Erdély népei számára. Az itt élő népcsoportok súlya és szerepe alapvetően megváltozott. Miközben a románok kisebbségből államalkotó többséggé léptek elő, a magyarok többségből és államalkotó népből kisebbséggé váltak. A németek a továbbiakban is kisebbségben maradtak, de alkalmazkodniuk kellett az új helyzethez. Románia egy olyan területet szerzett meg, amely hagyományosan multietnikus volt és sajátos regionális hagyományokkal rendelkezett.²

1920 és 1940 között Erdély történetét az határozta meg, hogy a román kormányok miközben az egységes román nemzetállam megerősítését tűzték ki célul, szembenállottak a nemzeti kisebbségekkel, amelyek nemzeti-etnikai identitásuk megőrzésére törekedtek. Ugyanakkor Erdély Románia és Magyarország között zajló diplomáciai küzdelem tárgya volt, melynek során Románia meg akarta tartani területét, Magyarország pedig vissza akarta szerezni.

A Romániában élő kisebbségek helyzete részben a belpolitikai, részben a nemzetközi viszonyoktól függött. A gyulafehérvári határozatok, amelyben az erdélyi románok kimondták Romániához való csatlakozásukat, a következő jogokat tartalmazták Románia kisebbségei számára: „Teljes nemzeti szabadság az együttlakó népek számára. Minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által. A törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában való részvételre minden nép népességének számarányában nyer jogot.

Egyenlő jog és teljes felekezeti autonóm szabadság az állam összes felekezetei számára.”³ Habár a román történészek ezt az okmányt a román nemzeti állam születési bizonyítványának tekintik, nem volt soha sem belső sem nemzetközi jogérvénye.

Az I. világháború után a nagyhatalmak arra kényszerítették Romániát, hogy 1919. december 9-én aláírja a kisebbségi szerződést. E szerződés 1. cikkelyében Románia kötelezte magát arra, hogy annak a 2-8. cikkeiben foglalt rendelkezéseket alaptörvényül ismeri el, hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellentmondásban vagy ellentétben s hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos. A szerződés leszögezte: „Minden román állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi. Egyetlen román állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallási életben, a sajtó útján történő vagy bármilyen közzététel terén, vagy a nyilvános gyűléseken. (8. cikkely). Azok az állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi román állampolgárok. Nevezetesen hasonló joguk van saját költségükön jótékonyági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, igazgatni és azokra felügyelni, azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használhatják és vallásukat szabadon gyakorolhatják. (9. cikkely). Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász közületeknek a román Állam ellenőrzése mellett vallási és tanügyi kérdésekben önkormányzatot engedélyezzen (11. cikkely), valamint ahhoz, hogy amennyiben az előző cikkek rendelkezései oly személyeket érintenek, akik faji, vallási, vagy nyelvi kisebbséghez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állni. ... A véleménykülönbségek e cikkely alkalmazásáról a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmánya 14. cikkelye értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendők. Románia hozzájárul ahhoz, hogy minden ilyenmű vitás kérdés ... a Nemzetközi Állandó Bíróság elé terjesztes-

sék. Az Állandó Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nincs helye ... (12. cikkely).”⁴

Habár az úgynevezett „egységes román nemzetállam” létrejöttéhez két olyan dokumentum is hozzájárult, amelynek célja a kisebbségek védelme volt, Románia a bennük foglalt ígéreteket és kötelezettségeket soha nem teljesítette. A román kormányok politikájának célja a két világháború között az etnikailag homogén egységes nemzetállam megteremtése volt. A román politikai elit a kisebbségekkel szemben folytatott politikáját e célkitűzésnek rendelte alá.

Az 1923-ban elfogadott román alkotmány Romániát egységes és oszthatatlan nemzetállammá (1. cikkely) és a román nyelvet az egyetlen hivatalos nyelvvé (126. cikkely) nyilvánította, tekintet nélkül arra, hogy a lakosság 30 %-át más nyelveket beszélő kisebbségek alkották. Az alkotmány tekintet nélkül a nemzetiségi származásra, a nyelvre és a vallásra biztosította ugyan a román állampolgárok számára a vallás, az oktatás, a sajtó és a gyülekezés szabadságát, valamint az egyesülés jogát, de nem tartalmazott semmilyen kollektív vonatkozású jogot. Sem a gyulafehérvári határozatokat sem a kisebbségi szerződés előírásait nem cikkelyezték be alkotmányos törvényeként, holott az utóbbira Románia nemzetközi kötelezettséget vállalt. A kisebbségi szerződés által előírt vallási és iskolai autonómiát a székelyek és a szászok testületei számára hasonlóképpen sohasem kodifikálták.⁵ Ezért a román parlament magyar és német képviselői az alkotmány ellen szavaztak.⁶

A román állam a homogenizációt és az asszimilációt különböző módszerekkel és intézkedésekkel kísérelte meg megvalósítani. Ezek az intézkedések az állampolgárság megtagadásától a gazdasági, a kulturális, a politikai életben való részvétel, valamint az oktatás és a nyelvhasználat korlátozásáig terjedtek.

Az állampolgárság kérdése

Az 1919-ben Románia által aláírt kisebbségi szerződés elrendelte a román állampolgárság elismerését mindazon személyek számára, akik a szerződés érvénybelépésekor román területen laktak vagy ott születtek (3-4. cikkely). Az 1924. február 24-én elfogadott állampolgársági

törvény azonban a lakhely helyett az illetőséget állította az állampolgárság elismerésének feltételéül. Illetékesség felett rendelkezett minden olyan személy, aki négy éven át ugyanabban a helységben lakott és annak adójához hozzájárult. A kisebbségi szerződés által előírt állampolgársági rendelkezést csak az 1939. október 20-án elfogadott törvénymódosítás léptette életbe. De addig 20 év telte el és nagyon sok magyar arra kényszerült, hogy elhagyja az országot. 1918 és 1924 között 197035 személy távozott Romániából.⁷

A gazdaságpolitika

A kisebbségeket a leginkább az 1921. július 30-i agrárreform⁸ érintette, amely elsősorban a magyar nagy- és középbirtokosok, valamint a magyar közintézmények ellen irányult. Annak ellenére, hogy Erdélyben a kisbirtokok százalékaránya (69,9 %) nagyobb volt, Havasalföldön és Moldvában megállapították a kisajátítandó föld maximumát (2 millió hektár) és minimumát (100 hektár). Erdélyben nem volt hasonló korlátozás. Miközben Havasalföldön és Moldvában csak a megművelhető földbirtokokat sajátították ki, Erdélyben az agrárreformtörvény a teljes földbirtokot érintette. A legnagyobb kárt a magyar egyházak, iskolák és alapítványok birtokai szenvedték el. A magyar egyházaknak 372614 hold birtokuk volt. Ebből 314199 holdat, azaz az összirtok 84,54 %-át kisajátították. A magyar egyházaknak jövedelemforrásuk ezen elkobzása után csaknem az egész magyar iskolahálózatot fenn kellett tartaniuk. A magyar lakosságot nagy kár érte azért, hogy a székelyföldi közbirtokosságokat, községi erdőket és legelőket is kisajátították, amelyek magyar parasztok ezrei számára bevételi forrást jelentettek. Különösképpen jogsértő volt a naszói II. román határőrezred és a székely határőrezred magánbirtokainak különböző megítélése. Habár mindkét tulajdon II. József adományaként jött létre, a román határőrezred birtokát érintetlenül hagyták, a székely határőrezredét azonban kisajátították.⁹

Az egyenjogúság elvét az 1934. május 8-án elfogadott banktörvény¹⁰ és különösképpen a nemzeti munkaerő védelmét célzó dekrétumtervezet súlyosan megsértette. A tervezet szerint a vállalatok igazgatóságának 60 %-ban románokból, az egyéb kategóriájú alkalmazottaknak

pedig 75 %-ban románokból kellett volna állania. A tervezet, amelynek célja a „numerus valahicus” bevezetése volt, a Népszövetség közbelépésére visszavonták.¹¹ A bányatörvény alapján az ásványvízforrásokat államosították.¹² Ezáltal a székelyek fontos jövedelemforrásukat, az ország legjobb ásványvizeit elvesztették.

Az 1937. június 1-én elfogadott törvény szerint a Szász Univerzitás tulajdonát felszámolták. A vagyon háromnegyedét a nagyszebeni román ortodox püspökség és egynegyedét a szász evangélikus egyház kapta. A törvény figyelmen kívül hagyta a magyar lakosság igényeit, amely a Királyföld lakosságának 14 %-át alkotta.¹³

Az iskolarendszer

A gyulafehérvári határozat kinyilvánította, a kisebbségi szerződés pedig részletesen szabályozta, hogy a nemzeti kisebbségeknek joguk van iskolák és más nevelőintézetek létrehozására, amelyekben nyelvüket szabadon használhatják (9. cikkely). A kisebbségi szerződés azt is előírta, hogy olyan városokban és kerületekben, ahol a nem román nyelvű román állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a román kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy az ily román állampolgárok gyermekeit az elemi iskolákban saját nyelvükön tanítsák (10. cikkely), továbbá azt, hogy az erdélyi székely és szász községeknek az állam ellenőrzése mellett vallási és tanügyi kérdésekben önkormányzatot kell engedélyezni (11. cikkely). A magyar állami oktatás 1920 közepéig megszűnt létezni. A magyar nyelvű oktatás feladatait az egyházi iskolák vették át. Ezeknek a száma oly mértékben megemelkedett, hogy 1920-ig a magyar nyelvű iskolarendszer nem szenvedett jelentős károkat és megfelelt a magyar lakosság számarányának. A kisebbségek anyanyelvű oktatása csak a békeszerződés ratifikálása után szorult háttérbe. A kormány mindezekelőtt az erős egyházi iskolarendszer felszámolására törekedett és diszkriminációs intézkedéseket hozott az egyházi iskolák ellen. Minden gyerek csak saját egyháza iskoláit látogathatta. Ez az oktatókra is vonatkozott, akik csak saját egyházaik iskoláiban taníthattak.¹⁴ Tekintettel arra, hogy a romániai magyarok négy egyházhoz, a katolikushoz, a reformátushoz, az evangélikushoz és az unitáriushoz

tartoztak, a rendelet súlyos csapást jelentett a magyar iskolákra. A magyar egyházi iskoláknak azt az igényét, hogy állami segílyt kapjanak, visszautasították. A tanítókat arra kötelezték, hogy román nyelvizsgát tegyenek, ha pedig ez nem sikerült, elbocsátották őket. Az 1924. július 26-án elfogadott törvény értelmében, amely az állami elemi oktatás rendszerét egységesen szabályozta, az oktatás nyelve a román volt. A törvény lehetővé tette, hogy a nem román nyelvű népesség által lakott községekben a kisebbségek nyelvén oktató elemi iskolákat hozzanak létre. A román kormány azonban ez utóbbi rendelkezést nem tartotta be. 1937-ben Romániában csak 44 állami magyar nyelvű elemi iskola volt, amelyek a romániai iskolák összlétszámának 1 %-át alkották, holott Erdélyben a magyarok arányszáma 24,4 % volt. Diszkrimináló volt a törvény 8. cikkelye is, amely bevezette a névelemzés elvét. Ennek az elvnek az alapján a hatóságok kizárhatták a magyar iskolákból mindazokat a gyermekeket, akiknek román ősai vagy a román nyelvből levezethető nevük volt, vagy valamely román felekezethez (ortodox, görög katolikus) tartoztak és arra kényszeríthették őket, hogy román iskolákat látogassanak.¹⁵ A törvény 159. cikkelye előírta, hogy minden olyan megyében, ahol a kisebbség többséget alkot, kultúrzonát rendezzenek be. Az itt letelepült román tanítóknak 50 %-os fizetési többletet, telket és nyugdíjazási kedvezményeket biztosítottak. A nem állami, magán- vagy egyházi iskolák tevékenységét az 1925. december 12-én elfogadott törvény szabályozta, amely az egyházi iskolákat a magániskolákkal egyenlővé tette.¹⁶ A magániskoláknak nem volt joguk iskolai bizonyítványokat kiállítani és a nyilvánosság jogát csak az Oktatásügyi Minisztériumtól kaphatták meg. A zsidók által látogatott iskolák oktatási nyelve a román és a héber volt. A magyar anyanyelvű zsidó tanulóknak nem volt lehetőségük arra, hogy anyanyelvüket megtanulják. Az állami középiskolákban folyó oktatást az 1928. május 15-én elfogadott rendelet szabályozta, amely a román nyelvet oktatási nyelvvé nyilvánította és a kisebbségi nyelvek fakultatív oktatását vagy kisebbségi nyelvű tagozatok felállítását megengedte.¹⁷ Mivel a törvény magyar tagozatok létesítését nem tette kötelezővé, az állami magyar középiskolák az 1920-as években beszüntették munkájukat. 1918-ban Erdélyben 101 magyar középiskola vagy

tagozat volt. 1928-ban csak öt középiskolában oktattak magyarul.¹⁸ A törvény 21. paragrafusa szerint azoknak a tanulóknak, akik tovább akartak tanulni, az állam által kinevezett bizottság előtt vizsgát kellett tenniük. Ez azt jelentette, hogy azokat a tanulókat, akik magyar iskolákban tanultak, egy olyan bizottság vizsgáztatta, amelynek tagjai nem tudtak magyarul és az esetek többségében tolmács útján értekeztek a vizsgázókkal. Az 1926-1927-es tanévben a magyar egyházi iskolát végzett tanulóknak csak 32 %-a tette le sikerrel ezt a vizsgát.¹⁹ Ez jelentősen csökkentette a magyar diákok esélyeit arra, hogy egyetemen folytassák tanulmányaikat. A román állam valamennyi Romániához csatolt területen államosította az egyetemeket, és mindenütt bevezette a román nyelvű oktatást. Az erdélyi magyar egyházak püspökei, hogy a magyar kisebbség számára a tanárképzést biztosítsák, egyetem alapítását határozták el. Ez az egyetem 1920. október 20-án kezdte meg tevékenységét, de a román kormány a tanév végén feloszlatta.²⁰ A kisebbségi szerződésnek azt az előírását, hogy a székelyeknek és a szászoknak egyházi-és iskolai ügyekben autonómiát kell biztosítani, egyáltalán nem vették figyelembe.

Az egyházak

A vallás szabad gyakorlatának jogát mind a gyulafehérvári határozatok, mind a Kisebbségi Szerződés tartalmazta. Az említett dokumentumok biztosították a vallásszabadság jogát minden személy számára és valamennyi egyház egyenjogúságát.²¹ Románia 1923. és 1938. évi alkotmányai szavatolták a vallási kisebbségek egyenjogúságát. Ugyanakkor azonban az 1923. évi alkotmány 22. paragrafusa kinyilvánította: az ortodox egyház uralkodó egyház a román államban és a görög katolikus egyház elsőbbséget élvez a többi felekezettel szemben.²² Ezáltal a római katolikus egyház, amelynek hívei legnagyobbbrészt magyarok voltak, és a kizárólag magyar református és unitárius egyház, valamint a szász és a magyar evangélikus egyház hátrányos helyzetbe került. Az alkotmány 22. paragrafusa ellentétben állt a kisebbségi szerződéssel és az alkotmány azon paragrafusával, amelyek biztosították az egyenjogúságot. Hasonlóképpen ellentétben állott a vallási tolerancia erdélyi elvével, amely már a 16. században érvénye-

sült. A szenátusi és képviselőházi törvény szerint valamennyi egyház püspöke, amelyeknek 200000-nél több híve volt, hivatalánál fogva tagja volt a szenátusnak.²³ A magyar unitárius egyház püspöke nem volt szenátor, mert ennek az egyháznak csak 80000 híve volt. A magyar római katolikus egyház számára különösképpen hátrányos volt az a konkordátum, amelyet a román állam 1927-ben kötött a Szentszékkal. A konkordátum szerint a bukaresti egyházmegye, amelynek csak 26 egyházközsége volt érsekség rangjára emelték, holott az erdélyi egyházmegyének több mint 1000000 híve volt.

Ugyanakkor a konkordátum megszüntette a 900 éves hagyománnyal rendelkező nagyváradi püspökséget és egyesítette azt a szatmárral. Helyébe pedig egy új görög-katolikus püspökséget hoztak létre. Az 1921. évi agrárreform alapján pedig kisajátították a magyar egyházak birtokainak 84,4 %-át. Az erdélyi kisebbségek egyházai azonban az anyagi nehézségek ellenére is biztosították a magyar iskolarendszer működését és a kisebbségek nemzeti és etnikai identitásának legfőbb őrei voltak.

A nyelvhasználat

Az egyik legfontosabb kisebbségi jog az anyanyelv szabad használatának joga. A román állam sok intézkedést hozott annak érdekében, hogy a kisebbségi nyelveket a közéletből száműzze. A két világháború között Romániában valódi nyelvi terror érvényesült. Románia alkotmányai (1923, 1938) kinyilvánították a polgári jogegyenlőség elvét, de nem foglalkoztak a nyelvhasználat kérdéseivel. Annak ellenére, hogy a gyulafehérvári határozatok és a Kisebbségi Szerződés szavatolták a szabad nyelvhasználatot, a román parlament több olyan törvényt hozott, amelyek a kisebbségek nyelvhasználati jogát korlátozták. Az anyakönyvvezetésről szóló törvény alapján a keresztnéveket csak román formájukban vezethették be az anyakönyvekbe.²⁴ Az ügyvédek a bíróságokon csak a román nyelvet használhatták.²⁵ A vállalatokat és a kereskedőket arra kötelezték, hogy cégtábláikat román nyelven függeszték ki.²⁶ 1936. március 27-én életbe lépett a közigazgatási törvény. E törvény szerint lehetséges volt a községi testületekben a magyar nyelv használata, de a jegyzőkönyveket románul kellett vezet-

ni. A városok és megyék igazgatásában a román nyelv használata kötelező volt. Ha a városok és megyék képviselőtestületében egy városi vagy megyei tanácsos nem a román nyelvet használta, a testületet azonnal feloszlatták.²⁷ Tilos volt a helység- és utcaneveket magyarul kiírni, sőt a magyar sajtóban sem használhatták azokat.²⁸ A közigazgatási hivatalnokokat román nyelvvizsgára kötelezték. Ha ez nem sikerült, elbocsátották őket.²⁹ 1938-ban a román kormány megkísérelte, hogy megoldást találjon a kisebbségi kérdésre. A kultuszminisztérium kisebbségi ügyosztályát a miniszterelnökségre helyezték át, fő kormánybiztosságrangjára emelték és működésének irányelveit minisztertanácsi napló formájában dolgozták ki. Az ezzel kapcsolatos törvényt, utasítást és naplót a szakirodalom „kisebbségi statutum” néven is említi. A kisebbségi jogokat részletesebb megfogalmazásban a minisztertanácsi napló tartalmazta. Eszerint a román állampolgároknak tekintet nélkül fajukra, nyelvükre és vallásukra joguk volt iskolákat és kulturális intézményeket létrehozni (12. cikkely). A nyelvi, vallási és faji hovatartozás a közhivatalok betöltésekor nem lehetett akadály (12. cikkely). Minden kisebbséghez tartozó személynak joga volt a községek testületeiben anyanyelvén felszólalni (13. cikkely). A családneveket eredeti formájukban kellett írni (19. cikkely). E „kisebbségi statutumot” azonban sohasem kodifikálták alaptörvényként. A kisebbségi főbiztosságnak pedig csak adatgyűjtési és ellenőrzési joga volt, a minisztertanácsi napló pedig nem szolgált jogforrásul.³⁰

Politikai élet

A trianoni békeszerződés után, amikor Erdély hovatartozása a nemzetközi jog szerint is eldőlt, a magyar kisebbség megkísérelte, hogy beilleszkedjék Románia politikai életébe. Politikai vezetőszemélyiségei meghirdették a lojális beilleszkedés és jogvédelem politikáját. 1922-ben a magyar kisebbség létrehozta érdekvédelmi szervezetét, az Országos Magyar Pártot, amely az 1938-ban bevezetett királyi diktatúra általi feloszlásáig valamennyi parlamenti választáson részt vett. A korrupció és a választásokon alkalmazott erőszak következtében lehetetlen volt azonban a romániai magyarság számára, hogy számarányának megfelelő számú képviselőt és szenátort válasszon. 1922-ben a magyar

kisebbség az öt megillető harminc helyett csak három képviselőt küldhetett a parlamentbe. 1923-ban az Országos Magyar Párt választási szövetséget kötött a Román Néppárttal, amely „csucsai paktum” néven ismeretes. A két párt közötti megállapodás több a magyar kisebbség nyelvhasználati jogára vonatkozó cikkelyt tartalmazott. Ezek szerint a magyar kisebbségnek joga volt arra, hogy a helyi és középfokú közigazgatásban a hatóságokkal való érintkezésben anyanyelvét szóban és írásban használja, a közigazgatósági hatóságok pedig magyarul tudó hivatalnokokat fognak állítani minden olyan területen, ahol a lakosság legalább 25 %-át a magyar kisebbség alkotja. Azokban a községekben és városokban, ahol a lakosság legalább 25 %-át a magyar kisebbség képezi, a helység- és utcaneveket valamint egyéb hivatalos hirdetések a román államnyelvűekkel párhuzamosan magyarul is fel fogják tüntetni, a törvényeket és a miniszteri rendeleteket pedig magyarul is ki fogják hirdetni. A belügyminisztériumban kisebbségi ügyosztályt fognak szervezni, melynek élére magyar nemzetiségű egyént fognak állítani. A magyar egyházi és iskolai ügyek céljára a közoktatási és vallásügyi minisztériumban egy-egy külön ügyosztályt fognak szervezni, a közigazgatásban működő bizottságokban pedig biztosítani fogják a magyarság arányos képviseletét. A paktum a magyarság jogairól szóló legszélesebb körű megállapodás volt, amelyet a magyar kisebbség vezetői a két világháború közötti Romániában kötöttek.³¹ 1926-ban a Román Néppárt abszolút többséggel megnyerte a választásokat. Mivel ez alkalommal a választást nem jellemezte a korrupció és az erőszak alkalmazása, a Magyar Pártnak sikerült 15 képviselőt és 12 szenátort küldenie a parlamentbe. A magyarság elvárásai azonban nem teljesültek, mert a Néppárt a megállapodás által tartalmazott jogokat nem léptette életbe. 1928-ban a magyar kisebbség a német kisebbség politikai pártjával kötött választási szövetséget. Ekkor a Magyar Párt saját listával indult a választásokon, 16 képviselőt és 8 szenátort küldhetett a parlamentbe és ott a második legerősebb frakciót alkotta. 1938-ban, amikor a királyi diktatúrát bevezették, a politikai pártokat, így az Országos Magyar Pártot is feloszlatták. A magyar kisebbség politikai vezetése ekkor úgy vélte, hogy az újonnan alapított Magyar Népközösségnek

be kell lépnie a korporatív elvek alapján megalapított Nemzeti Újjászületés Frontjába, mert máskülönben a magyarság politikai képviselet nélkül maradna. Utoljára a magyar kisebbség az 1939. évi június 1-2-i választásokon vett részt és 9 képviselőt, valamint két szenátort választott.³²

A két világháború között a magyar kisebbségnek sikerült betago-lódnia Románia politikai életébe és jelentős politikai tényezővé vált. A román politikai erők, habár fenntartásokkal, elismerték az Országos Magyar Pártot a magyar kisebbség érdekképviseleti szervezetéül. A magyar kisebbség azonban az akkori politikai viszonyok és jogi keretek között igényeit nem tudta érvényesíteni és az uralkodó román nacionalizmussal szemben csak részeredményeket érhetett el.

A magyar kisebbség külpolitikája és panaszai a Népszövetség előtt

Az első világháború után a kisebbségek jogainak védelmét a Népszö-vetség ellenőrzése alá helyezték, így az nemzetközi kérdéssé vált. Több nemzetközi szervezet a kisebbségvédelmet tekintette feladatának. A romániai magyar kisebbség kapcsolatot létesített mindazokkal a nem-zetközi szervezetekkel, melyekhez panaszával fordulhatott. 1924-ben a Vallási Kisebbségek Amerikai Bizottságának küldöttsége Romániába látogatott. A Bizottság jelentését és a román kormány választát Reli-gious Minorities in Transylvania címmel 1925-ben Bostonban megje-lentették. A jelentés megállapította: „A benyomást, amelyet e termé-keny országrészen keresztül nyertünk az, hogy ha itt a faji, nyelvi, vallási és gazdasági problémákra megfelelő megoldást nem találnak, ez az ország Európának egyik legszomorúbb országává és a világ békéjének legfenyegetőbb veszélyfészkévé válik.”³³

A romániai kisebbségek helyzetével foglalkozott az Interparlamen-táris Unió és a Népliga Unió (Union Internationale des Assotiations pour la Société des Nations), amelynek 1930-tól a Romániai Magyar Népligaunió is tagja volt. A magyar kisebbség képviselői 1925-ben részt vettek a Genfben megszervezett kisebbségi kongresszuson, amely Európa kisebbségeit egyesítette.

A magyar kisebbségnek számos olyan a nemzetközi jog hatáskörébe illő panasza volt, amelyet benyújtott a Népszövetség illetékes fóruma-inak. A Népszövetség tanácsa kimondta, hogy maguk a kisebbségek,

vagy a tanácsban nem képviselt államok is felhívhatják a tanács figyelmét bármiféle a kisebbségeket ért sérelemre vagy annak veszélyére. A magyar kisebbség számos panaszt nyújtott be a Népszövetséghez, de ezekből csak kettő, a bánági magyar telepések és a csíki magánjavak ügye került a Népszövetség Tanácsa elé. A Népszövetség közbelépése bizonyos eredménnyel járt. A bánági magyar telepések kártérítést kaptak kisajátított földjeikért, a csíki székely határőrezred jogutódainak a csíki magánjavak egy részét pedig visszaítélték. Az Országos Magyar Párt panaszokat nyújtott be a névelemzés, a kisebbségeket sértő iskolai tankönyvek és a kultúrzone ügyében. Ennek eredményeként a román kormány elrendelte, hogy az iskolai tankönyvekben a kisebbségeket nem szabad megsérteni. A panaszok többsége azonban eredménytelen volt, mert a Népszövetség a román kormány válaszait politikai okokból elfogadta. Több esetben a panaszok nem Genfben, hanem Bukarestben értek el hatást, mert a román kormányok nemzetközi hírnevüket féltve visszavonták a magyar kisebbséget érintő igazságtalan intézkedéseiket.³⁴

A revíziós harc keresztüztében

A magyar kormány az 1930-as években nyíltan meghirdette revíziós politikáját.³⁵ Ennek ellenhatásaképpen Romániában antirevíziós szervezetek alakultak. A nemzeti szocialista Németország Közép-Európát és Délkelet-Európa egy részét mindinkább befolyása alá vonta. A helyzet paradoxona az volt, hogy miközben Magyarország revíziós igényeit Németország segítségével akarta megvalósítani, Románia Németország támogatását akarta elnyerni Magyarország revíziós törekvéseivel szemben. 1940 augusztusában Németország és Olaszország nyilvánosságra hozta Erdély megosztását Magyarország és Románia között. A bécsi döntés értelmében Magyarország visszakapta az I. világháború után elvesztett 103093 km²-nyi területének egy részét és a 43093 2km²-nyi Észak-Erdélyt visszacsatolták Magyarországhoz. Ezen a területen akkor 1,34 millió magyar, 50000 német és 1,07 millió román élt. Dél-Erdélyben és a Bánágban, amely a továbbiakban is Romániához tartozott 400-500000-es lélekszámú magyar népesség maradt. A döntés a kisebbségi kérdést nem oldotta meg, és mind Magyarországot mind Romániát kiszolgáltatta Németország-

nak.³⁶ Ugyanakkor hátrányosan hatott a magyar-román kapcsolatokra, és politikai, valamint pszichológiai következményei folytán, máig befolyásolja a magyar-román viszonyt.

Véggkövetkeztetések

A két világháború között Románia kisebbségpolitikáját a korra jellemző nacionalizmus határozta meg. Az akkori kor néhány jellemvonása azonban pozitívan hatott a kisebbségek helyzetére, amely egyértelműen jobb volt, mint a II. világháború utáni kommunista diktatúra idején. A magyar kisebbség panaszait a Népszövetséghez fordulhatott. Románia, amely tekintettel volt nemzetközi megítélésére, bizonyos esetekben kénytelen volt a magyar kisebbségnek engedményeket tenni, és nem hozhatott olyan drasztikus intézkedéseket, mint a kommunista diktatúra időszakában. A román parlamentáris rendszer a kisebbségeket érintő korlátozások ellenére sokkal szélesebb kereteket biztosított a kisebbségek számára, mint a kommunista diktatúrában..

A magántulajdonra épülő gazdasági rendszer döntő jelentőségű volt a kisebbségek számára, amelynek feltételei között a román kormány-
nak számos kísérlete ellenére sem sikerült a kisebbségek gazdasági alapjait megsemmisíteni. A magyar egyházak anyagi nehézségeik ellenére is nagy tekintélynek örvendtek, jelentős politikai és erkölcsi erőt képviseltek és fenn tudták tartani a magyar iskolarendszert. A kötelező vallásoktatás a román iskolákban tanuló magyar gyermekek számára is lehetővé tette, hogy anyanyelvű vallásoktatásban részesüljenek. A magyar sajtó és a magyar kiadók nagyobb szabadságot élveztek, mint a kommunista diktatúrában. A Magyarországon nyomtatott könyvek és sajtótermékek akadálytalanul eljuthattak Romániába. A magántulajdon rendszere bizonyos mértékig védelmet biztosított a kisebbségek számára a teljes gazdasági és jogi kiszolgáltatottsággal szemben.³⁷ Véggkövetkeztetésképpen megállapítható, hogy a magyar kisebbség 1920 és 1940 között súlyos veszteségei ellenére is meg tudta őrizni etnikai és nemzeti identitását.

Jegyzetek

1. Erdély története. III. Főszerk. Köpeczi Béla, Szerk. Szász Zoltán. Bp. 1986. (a következőkben Erdély története). 1731.
2. Krista Zach: „Wir wohnten auf dem Königsboden ...” Identitätsbildung bei den Siebenbürger Sachsen im historischen Wandel. Minderheitenfragen in Südosteuropa. Hrsg. von Gerhard Seewann. München 1992. 115-119.
3. Mikó Imre: Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. dec. 1-től 1940. aug. 30-ig. Bp. 1941. (a következőkben Mikó) 265; Erich Kendi: Minderheitenschutz in Rumänien. München 1992. (a későbbiekben Kendi) 44-45, Quellen zur Geschichte der Siebenbürger Sachsen 1191-1975. Gesammelt und bearbeitet von Ernst Wagner. Köln-Wien 1976. (a későbbiekben Quellen) 264-266.
4. Mikó, 267-271, Kendi 24-27, Quellen 272-275.
5. Kendi 46., Quellen, 283-284.
6. Mikó, 46., Kendi 46.
7. Mikó, 46-47. Hetven év. A romániai magyarság története 1919-1989. Szerk. Diószegi László, R. Süle Andrea. Bp. 1990. (a későbbiekben Hetven év), 21.
8. Monitorul Oficial 93/1921., Quellen, 275-283.
9. Mikó, 28-38, Hetven év, 34-35.
10. Monitorul Oficial 5/1934.
11. Quellen, 291-293.
12. Mikó, 89.
13. Mikó, 181-192., Quellen, 259-260.
14. Az Oktatásügyi Minisztérium 63875/1921 számú rendelete. Hetven év, 24.
15. Hetven év, 25.
16. Monitorul Oficial 283/1925., Quellen, 284-286.
17. Monitorul Oficial 105/1928.
18. Hetven év, 29.
19. i. m. 29., Quellen, 288-291.
20. Hetven év, 32.
21. Gyulafehérvári határozatok III. cikkely 2. paragrafus, Kisebbségi szerződés 2., 8., 9., 11. cikkely. Mikó, 265-270, Quellen, 264-266, 272-275.
22. Hetven év, 33.
23. i. m. 33.
24. Monitorul Oficial 44/1928.
25. Monitorul Oficial 151/1931.
26. Monitorul Oficial 151/1928.
27. Mikó, 16. Hetven év, 21-22.
28. Erdély története, 1745.
29. Mikó, 148-149.
30. i. m. 207-214, 293-296., Hetven év, 20.
31. Mikó, 47-49, 274-284.
32. i. m. 36-46, 60-61, 70-73, 85-87. Hetven év, 38-43.
33. Idézi Mikó, 81.
34. Mikó, 114-125.
35. Magyarország története 1918-1919, 1919-1945. Bp. 1984. I. 640-644, 686-688. II. 949-958.
36. Erdély története, 1752-1754. Hetven év, 45., Quellen 295-297.
37. Hetven év, 43-44.